

Pero Pavić

Centar za društvena istraživanja, Odjel za demografiju
Institut za društvena istraživanja
Zagreb, Tomislavov trg 21/I

Neke demografske promjene u općinama »Zagrebačkog prstena« pod utjecajem Zagreba

Društveno-ekonomski razvitak SR Hrvatske u zadnjem desetljeću nije djelovao samo na tzv. društvena obilježja stanovništva (djelatnost, aktivnost, zanimanje, položaj u zanimanju, prosvjetna obilježja i dr.), nego i na prirodno i mehaničko kretanje stanovništva. Upravo u zadnjem međupopisnom razdoblju 1961—1971. godine došlo je do velikih demografskih promjena koje su se očitovale u znatnom prelijevanju stanovništva iz pretežno agrarnih i slabije razvijenih krajeva u područje većih gradskih središta s razvijenom industrijom i raznovrsnijom privrednom strukturom.

Definitivna migracija stanovništva iz ruralnih dijelova općina, iz sela u grad, izazivala je nagli porast općinskih središta i depopulaciju ostalih naselja. Ukupno stanovništvo SR Hrvatske povećalo se u međupopisnom razdoblju 1961—1971. za 6,3%.¹ Međutim, ako promatramo populacijsku dinamiku naselja sa centralnim funkcijama (općinska središta) i prostore izvan njih (ostala naselja) uočiti ćemo vrlo velike razlike. Stanovništvo u općinskim središtima povećalo se za 33,1% iako je prirodni priraštaj iznosio samo 7,7%, dok je stanovništvo naselja izvan općinskih središta smanjeno čak za 6,5%, a njihov udio u ukupnom stanovništvu općina smanjen je za 8,1%.

Ovakav nam trend jasno ukazuje da su gradska naselja definitivno postala ne samo glavni nosilac demografskog rasta u Republici, nego čak i jedini, jer njihov značajan porast ujedno nadoknađuje veliki ruralni eksodus.

Međutim, nerazmjer između velikog pritiska stanovništva iz ruralnih krajeva u urbana središta, i mogućnosti tih gradova da prihvate to stanovništvo, jedan je od glavnih razloga postojanje velikog raskoraka između stupnja deagrarizacije i deruralizacije. Na ovakvo stanje ukazuje i velika disperzija između udjela poljoprivrednog (68%) i urbaniziranog (41%) stanovništva, što pokazuje jako zaostajanje procesa deruralizacije za procesom deagrarizacije. Ova suvremena društvena pojava prisutna je u gotovo svim zemljama svijeta ali je jače naglašena u slabije razvijenim krajevima u kojima ne postoje povoljni uvjeti da se deagrarizirano stanovništvo istodobno i deruralizira.

¹ Friganović Mladen i Pero Pavić, *Uzroci i posljedice demografskih promjena u SR Hrvatskoj 1961—1971*, Knjiga I, IDIS, Zagreb 1973, str. 19.

Veliku koncentraciju i brzi porast stanovništva imaju svi makroregionalni centri Hrvatske i neke prigradske općine. Gotovo četvrtina stanovništva SR Hrvatske (24,6%) živi u četiri općine makroregionalnih centara (Zagreb, Osijek, Rijeka i Split).

Srednjohrvatska makroregija obuhvaća grupaciju općina uglavnom u okviru perimetra 100 km udaljenosti od Zagreba (s jednim prekoračenjem u sjeveroistočnom podravskom sektoru s Viroviticom) s relativno visokim stupnjem koncentracije stanovništva u Zagrebu od 28,2%.²

Tablica 1 — Populacijska dinamika općina »Zagrebačkog prstena« 1961—1971⁴

Općine	Broj stanovnika		Razlika 1961—71.		Prir. kretanje 1961—71.		Migracijski saldo 1961—71.	
	1961.	1971.	Aps.	%	Aps.	%	Aps.	%
Donja Stubica	32 990	31 309	—1 681	—5,1	1 507	4,6	—3 188	—9,7
Dugo Selo	14 686	15 291	605	4,1	—438	—3,0	1 043	+7,1
Ivanić Grad	24 363	24 694	331	1,4	21	0,1	301	+1,3
Jastrebarsko	38 679	36 558	—2 121	—5,5	653	1,7	—2 774	—7,2
Klanjec	14 172	13 186	—986	—7,0	354	2,5	—1 340	—9,5
Krapina	48 098	47 040	—1 058	—2,2	3 584	7,5	—4 642	—9,7
Samobor	34 166	36 527	2 361	6,9	2 370	6,9	—9	0,0
Sesvete	20 378	29 503	9 125	44,8	960	4,7	8 165	+40,1
Velika Gorica	35 678	37 020	1 342	3,8	1 299	3,7	43	+0,1
Vrbovec	34 168	30 819	—3 349	—9,8	—1 087	3,2	—4 435	—13,0
Zabok	36 531	36 807	276	0,8	2 343	6,5	—2 067	—5,7
Zaprešić	27 185	28 645	1 460	5,4	866	3,2	594	+2,2
Zelina	18 848	17 903	—945	—5,0	—455	—2,4	—490	—2,6
Zlatar Bistrica	41 259	36 700	—4 559	—11,0	1 295	3,0	—5 764	—14,0
Ukupno	421 201	422 002	801	0,2	14 905	3,5	—14 554	—3,4
Zagreb	459 464	602 058	142 594	31,0	32 527	8,0	110 067	24,0
Srednja Hrvatska	2 002 779	2 132 384	129 605	6,5	97 850	4,9	31 755	1,6
SR Hrvatska	4 159 686	4 422 699	263 013	6,3	270 147	6,5	—7 134	—0,2

U ovom radu razmatram 14 općina Zagrebačke regije (tzv. »Zagrebački prsten«) u namjeri da vidimo kakav je utjecaj velikog grada na prirodno i mehaničko kretanje stanovništva svog užeg područja. Zagrebačka je regija inače najurbaniziranija u Hrvatskoj, jer preko 75% njezinog stanovništva čini gradsko pučanstvo. U njoj živi oko trećine ukupnog gradskog stanovništva Hrvatske, a većina je koncentrirana u Zagrebu (93%). Uz općine koje graniče sa Zagrebom uzeli smo u razmatranje i neke općine Hrvatskog Zagorja,³ koje inače nemaju značajnijeg urbanog središta, te su tradicionalno orijentirane na Zagreb.

Trend populacijske dinamike u 14 općina Zagrebačke regije ispod je prosjeka Središnje Hrvatske i Hrvatske kao cjeline. Iako je prirodni priraš-

² Rogić, »Regionalizacija Jugoslavije«, *Geografski glasnik*, Zagreb, No 35, 1973, str. 22.

³ Osim općina Ivanec i Novi Marof.

⁴ Podaci koji se navode u ovom radu preuzeti su i prerađeni iz studije Friganović-Pavić, op. cit., tabele u prilogu 1—20, te drugih neobjavljenih a posebno obrađenih podataka popisa stanovništva 1961. i 1971. za potrebe projekta *Uzroci i posljedice demografskih promjena u SR Hrvatskoj 1961-71.*, koji realizira Odjel za demografiju IDIS-a, a financira Republički fond za znanstveni rad SR Hrvatske.

taj u zadnjem međupopisnom razdoblju 1961—1971. iznosio 3,5% ukupno stanovništvo povećalo se samo za 0,2%, a to nam otkriva negativnu migracijsku bilancu.

Međutim ovakav trend rezultat je veoma različitog populacijskog kretanja pojedinih općina, jer samo 7 od 14 općina ima porast ukupnog broja stanovnika. Najveći porast ima općina Sesvete (44,8%) s pozitivnom migracijskom bilancom od 40,1%. To je ujedno i najveći porast ne samo u Zagrebačkoj regiji nego i u čitavoj Republici. Dugo Selo je zahvaljujući pozitivnoj migracijskoj bilanci (7,1%) ne samo nadoknadilo negativno prirodno kretanje od 3,0% nego je i povećalo ukupni broj stanovnika za 4,1%. Ove dvije općine su pod neposrednim i najjačim utjecajem Zagreba i čine, zapravo, prošireni industrijsko-stambeni kompleks grada. (—5,7%).

U preostalim 5 općina (Velika Gorica, Samobor, Zaprešić, Zabok i Ivanić Grad), koje imaju pozitivno kretanje ukupnog stanovništva, porast je uvjetovan uglavnom pozitivnim prirodnim priraštajem, jer njihova je migracijska bilanca relativno mala, a kod općine Zabok, koja je nešto udaljenija i u nepovoljnijem položaju, čak je negativna (—5,7%).

Iznenadujuća je, međutim, činjenica da je u 7 općina tzv. »Zagrebačkog prstena« zabilježen pad ukupnog broja stanovnika sa vrlo velikom negativnom migracijskom bilancom. Prirodno kretanje stanovništva u ovim općinama bilo je pozitivno osim u općini Zelina (—2,4%), te je pad broja stanovnika posljedica relativno velikog negativnog migracijskog salda. U nekim općinama emigracija višestruko premašuje iznos prirodnog priraš-

Tablica 2 — Kretanje stanovništva u općinskim središtima i izvan njih u 14 općina Zagrebačke regije u razdoblju 1971/1961.

Općina	Ukupno stanovništvo	Izvan središta općine		Središta općina
		Stanovništvo	Migracijska bil.	Stanovništvo
Donja Stubica	94,9	93,7	—10,8	134,5
Dugo Selo	104,1	96,4	—0,5	136,1
Ivanić Grad	101,4	86,0	—14,0	335,4
Jastrebarsko	94,5	91,7	—10,0	128,2
Klanjec	93,0	92,4	—10,0	108,8
Krapina	97,8	96,1	—11,2	128,0
Samobor	106,9	101,4	—5,5	134,0
Sesvete	144,8	112,0	+8,4	394,7
Velika Gorica	103,8	88,4	—15,1	277,8
Vrbovec	90,2	88,0	—15,1	126,4
Zabok	100,8	98,2	—8,1	160,0
Zaprešić	105,4	99,0	—4,1	150,6
Zelina	95,0	91,8	—5,8	140,1
Zlatar Bistrica	89,0	88,3	—14,6	110,4
U k u p n o	102,2	94,0	—9,6	177,5
Zagreb	131,0	—	—	131,0
Srednja Hrvatska	106,5	92,3	—11,4	132,6
SR Hrvatska	106,3	93,4	—12,4	133,1

taja (najviše u općini Zlatar Bistrica gdje je prirodni priraštaj iznosio 3,0%, a migracijski saldo u istom razdoblju bio je —14,0%).

Promatramo li populacijska kretanja u izdvojenih 14 općina Zagrebačke regije u ruralnim djelovima općina, tj. u općinskim središtima i izvan njih, opazit ćemo veoma velike razlike i suprotne trendove razvoja. Kao i u ostalim ruralnim dijelovima Hrvatske tako i u ovim bilježimo apsolutni pad ukupnog broja stanovnika (—6,0%) s još većom negativnom migracijskom bilancom (—9,6%) u naseljima izvan općinskih središta. Međutim, uzmemo li u obzir da je Hrvatsko Zagorje najslabije urbanizirani prostor u Hrvatskoj s manje od 1/10 gradskog stanovništva i da preko 90% stanovništva živi u seoskim naseljima, tada možemo zaključiti da ruralni eksodus relativno i nije tako velik.

Tablica 3 — Kretanje broja stanovnika u općinskim središtima i izvan njih

Općine	Bez središta općine				Općinska središta			
	Broj stanovnika		Razlika 1961—71.		Broj stanovnika		Razlika 1961—71.	
	1971.	1961.	Aps.	%	1971.	1961.	%	Aps.
Donja Stubica	30 070	32 069	—1 999	—6,3	1 239	921	318	34,5
Dugo Selo	11 440	11 856	—416	—3,6	3 851	2 830	1 021	36,1
Ivanić Grad	19 676	22 867	—3 191	—14,0	5 018	1 496	3 522	235,4
Jastrebarsko	32 805	35 752	—2 947	—8,3	3 753	2 927	826	28,2
Klanjec	12 627	13 658	—1 031	—7,6	559	514	45	8,8
Krapina	43 943	45 679	—1 736	—3,9	3 097	2 419	678	28,0
Samobor	28 804	28 403	+401	+1,4	7 723	5 763	1 960	34,0
Sesvete	20 197	18 020	+2 177	+12,0	9 306	2 358	6 948	294,7
Velika Gorica	29 025	32 800	—3 775	—11,6	7 995	2 878	5 117	177,8
Vrbovec	28 404	32 257	—3 853	—12,0	2 415	1 911	504	26,4
Zabok	34 480	35 077	—597	—1,8	2 327	1 454	873	60,0
Zaprešić	23 658	23 874	—216	—1,0	4 987	3 311	1 676	50,6
Zelina	16 165	17 607	—1 442	—8,2	1 738	1 211	527	40,1
Zlatar Bistrica	35 454	40 130	—4 676	—11,7	1 246	1 129	117	10,4
U k u p n o	366 748	390 049	—23 301	—6,0	55 252	31 122	24 132	77,5
Zagreb	—	—	—	—	602 058	459 464	142 594	31,0
Srednja Hrvatska	1 201 190	1 300 775	—99 585	—7,7	930 870	702 043	228 827	32,6
SR Hrvatska	2 637 011	2 823 237	—186 226	—6,6	1 807 511	1 357 973	449 538	33,1

Smanjenje broja stanovnika i migracijska bilanca u seoskim naseljima manji su nego u makroregiji (migracijska bilanca —11,4) i Hrvatskoj kao cjelini (—12,4%). Međutim i ovdje moramo naglasiti veoma velike razlike među pojedinim općinama, jer 4 općine imaju negativnu migracijsku bilancu veću od republičkog prosjeka, dok općina Sesvete ima u naseljima izvan središta općine najveću pozitivnu migracijsku bilancu u Hrvatskoj (+8,4%). Minimalni porast ukupnog broja stanovnika u ruralnim naseljima zabilježen je još u općini Samobor (+1,4%) ali zahvaljujući relativno visokom prirodnom priraštaju od 6,9%, jer je migracijska bilanca i ovdje negativna (—5,5%).

Stanovništvo općinskih središta u 14 općina uže Zagrebačke regije povećalo se čak za 77,5% u razdoblju 1961—1971. što je znatno iznad vrijed-

nosti porasta Središnjohrvatske makroregije (31,0%) i SR Hrvatske kao cjeline (33,1%). Naročito su ekspandirala općinska središta bliže Zagrebu i ona na povoljnijem prometno-geografskom položaju. Najveći porast među svim općinskim središtima u republici zabilježen je u Sesvetama (indeks porasta 1971/61. iznosio je 394,7). Znatno veći porast indeksa općinskih središta od republičkog imaju Ivanić-Grad (335,4), Velika Gorica (227,8), Zabok (160,0), Zaprešić (150,6) i Zelina (140,1). Zatim slijede općinska središta čiji je indeks porasta nešto iznad republičkog, a to su Dugo Selo (136,1), Donja Stubica (134,5) i Samobor (134,0), odnosno ispod republičkog prosjeka Jastrebarsko (128,2), Krapina (128,0) i Vrbovec (126,4), dok najniži indeks porasta imaju Klanjec (108,8) i Zlatar Bistrica (110,4).

Možemo zaključiti da su općine bliže Zagrebu u znatno povoljnijem položaju i imaju brži društveno-gospodarski razvoj, te se u budućnosti moraju očekivati dinamičnija i povoljnija demografska kretanja nego u ostalim općinama Zagrebačke regije. I dalje će se u znatnom broju iseljavati stanovništvo iz općina Hrvatskog Zagorja koje su agrarno preneseljene i u kojima je još uvijek velik udio poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu, a uvjeti zapošljavanja izvan poljoprivrede slabi.

Zbog sve jačeg priliva stanovništva iz drugih krajeva Hrvatske u Zagreb i nemogućnosti da sve to stanovništvo grad primi u svoje uže urbane okvire, prigradski pojasevi stanovanja proširili su se na veliko područje. Ono se danas proteže sve od Sutle na zapadu do Dugog Sela na istoku, te obuhvaća cijelu Samoborsku ravnicu i obronke Samoborske gore, a na jugoistoku pruža se preko Velike Gorice u Turopolje. Na ovom širokom prostoru kojem su krajnje točke udaljene čak 50 km, živjelo je već 1971. godine gotovo Zagrebačka manja prigradska naselja i urbana središta u svom suvremenom procesu urbanizacije postepeno će se potpuno stopiti s velikim gradom u jedinstvenu buduću zagrebačku metropolitansku regiju.

Pero Pavić

SOME DEMOGRAPHIC CHANGES IN THE COMMUNES OF »ZAGREB RING« UNDER THE INFLUENCE OF ZAGREB

(S u m m a r y)

Some quantitative indicators of the populative dynamics in 14 communes of Zagreb region (so called »Zagreb Ring«), under the influence of a city are being presented as the subject of article. The author has found the trend of the populative dynamics to be under the average in the Central-Croatian macroregion as well as in the whole of Croatia. A total number of inhabitants in those communes has almost been stagnating with the negative migratory balance relatively great. But analysis shows considerable differences among the observed communes: in the communes closer to Zagreb, faster and more favourable development is being observed.

Furthermore, there is a considerably faster increase of inhabitants in communal centres with regard to the republic average, and at the same time, a number of inhabitants in villages has been reduced (—6,0%) with negative migratory balance of 9,6%.

Great increase in the number of inhabitants living in the suburban communes of Zagreb points at the process of decentralization of some urban functions, what in return renders possible the more rational redistribution of inhabitants in the overinhabited city area.

Translated by *Biserka Cesarec*